

Revinguts zoomorfes a Escandinàvia

Recentment la revista britànica *Fortean Times* ha publicat un breu treball (Shuker 2013) sobre éssers folklòrics escandinaus l'origen dels quals són les ànimes de persones mortes. Es tracta d'entitats que mostren un grau de corporalitat similar al dels vampirs eslaus i que el contacte amb ells pot resultar tan perillós com en aquests darrers. Resulta interessant examinar aquestes manifestacions zoomorfes dels morts.

A Skåne i Blekinge, les dues províncies més meridionals de Suècia, una criatura esgarrifosa pul·lula durant l'època de Nadal¹. La seva presència no resulta gens amigable. Poc conegut fora d'Escandinàvia, el *gloso*, també conegut com a *galoppso* o *gluppsso* (truja galopant) té una aparença de porc, és una terrible bèstia preternatural.

Karl Shuker assenyala que el *gloso* –catalanitzat com *glossso*, a partir d'ara– és un «church grim», un esperit tutelar derivat de l'ànima d'una persona. Aquest tipus d'esperit que vigila pel benestar d'una comunitat o parròquia² són específics del folklore escandinau i britànic³, encara que la creença en els esperits tutelars és extremadament àmplia. A Suècia es considera el *kyrkogrim*⁴ l'esperit d'un animal sacrificat pels primers cristians quan s'edificava una nova església (Kvideland; Sehmsdorf 1991: 247). A Gran Bretanya, Escandinàvia i algunes altres parts d'Europa, es creia que el primer home enterrat en un cementiri parroquial s'havia de protegir del diable. Per a protegir les ànimes d'aquesta pesada obligació, calia inhumar un gos completament negre en el costat nord del fossar, creant un esperit guardià per a protegir la comunitat (Tongue 1965: 108).

El *kyrkogrim* suec –anomenat *Kirkonväki* a Finlàndia– ocasionalment pot mostrar-se com un aparegut amb la pell pàl·lida. Es tracta dels esperits dels parroquians morts que ara vetllen pels vius. Sabine Baring-Gould *Notes on the folk-lore of the northern counties of England and the borders* assenyala que els primers fundadors d'esglésies cristianes acostumaven a enterrar un xai sota l'altar. Quan hom entrava en una

---

Portada: Recreació de David Digbeau del *glossso*, basat en un model de l'artista suec Richard Svensson.

església quan no hi havia servei podia veure un petit anyell saltant a través del cor per a ràpidament esvair-se. La seva aparició en el cementiri, especialment en el fosser, es considerava el presagi de la mort d'un infant.

El *kirkegrim* danès pren la forma d'una truja que habita el fossar. De manera similar el glosso suec també habita el cementiri parroquial, o bé algun turonet en algun terreny a tocar de l'església. Naturalment, les creences són més antigues, però es van adaptar als costums cristians.

Els infortunats que s'han trobat el glosso comparen aquesta terrible entitat a una enorme truja domèstica, generalment negra com el sutge, encara que de vegades se'ls descriu d'un blanc fantasmal, però amb una cadena d'espines o cerres afilades que li recorre l'esquena des del cap fins al final, un parell d'enormes ullals corbats cap a en fora, ulls que brillen vermell ardent; i la capacitat d'exhalar foc. El glosso mostra certa predilecció per devorar cadàvers frescos del fossar i per esmolar els seus ullals en les làpides, a més de deixar d'altres marques físiques el que posa de relleu que no es tracta d'un ésser intangible. Al glosso se'l pot trobar en qualsevol moment de l'any, però es creu que és d'allò més maligne durant la setmana que uneix Nadal i l'Any Nou. I no obstant això, és durant aquesta mateixa setmana en què també pot ser més beneficiós, sempre que es realitzi correctament un cert ritus màgic associat a ell. Si no és així, la persona que el realitza no viurà per veure l'arribada de l'Any Nou.

Segons la llegenda sueca, la vesprada de Nadal i la de Cap d'Any hom pot esbrinar què passarà durant l'any si és prou valent com per aguantar un assalt la irrupció del glosso. El ritual estipula que després que el sol s'hagi posat, s'han de visitar quatre esglésies diferents en quatre parròquies diferents, caminar al voltant de cada església en sentit levogir; i, finalment, bufar a través de l'ull del pany de la porta de cada església. Després de bufar a l'última església, si es mira atentament a través de l'ull del pany, es poden presenciar els esdeveniments més notables que l'esperen a un al nou any, corrent davant dels ulls en un flux ràpid d'imatges.

No obstant això, s'ha de pagar un alt preu per aquesta visió, la còlera dels glosso. Perquè de sobte apareix i empaita l'agosarat, llançant ràfegues calentes de foc mentre hom fuig de la seva cresta

d'esmolades cerres que el pot fer bocins. Afortunadament, però, si un és prou valent com per intentar la gesta, hi ha una manera en què aquesta bèstia terrible pot ser pacificada, girant-se i encarant-s'hi i, amb un braç estès, oferir-li un tros de pa. Si el glosso permet que se li doni el pa, llavors s'està fora de perill. En cas contrari, no hi ha salvació. En algunes variants d'aquesta llegenda, la visió dels futurs esdeveniments de l'Any Nou es pot obtenir mitjançant la confrontació amb el glosso en una cruïlla.

El glosso també és part d'un més prolongat i complex ritual màgic en què la persona que pren part té l'esperança de guanyar habilitats psíquiques. Aquest ritual de diverses etapes s'ha de dur a terme en diferents dates màgicament assenyalades, incloent la nit de Nadal. Així és com el folklorista suec Håkan Lindh ho va descriure:

«El ritual era una mena de recerca de la visió que empenia una persona que volia guanyar dons psíquics durant anys successius. Després d'un dejuni la persona sortia en absolut silenci en un passeig nocturn cap a llocs de poder, un cementiri parroquial, un rierol que corre cap al nord, un pou sacre, etc, i durant aquests passejos se li presenten proves. Una d'aquestes era el glosso i hom evitava el perill simplement mantenint les cames juntes i refusant mostrar por. Si ell ho feia, sortia sa i estalvi i guanyava una mica de poder màgic. El següent any es trobava alguna cosa més, un drac convertit en un pollastre, per exemple, Odin en un cavall, un grup d'agressius *vættir*⁶ i així successivament. Mentre el ritual continuava, la persona tenia visions de qui havia de morir a les diferents cases per les quals passava, qui cauria malalt i el que podia fer per curar aquestes malalties. L'individu també aconseguia eines màgiques materials durant aquests passejos, com ossos de morts, etc Aquest ritual va continuar realitzant-se fins fa uns 150 anys, i jo personalment conec uns pocs que ho han provat recentment» (Shuker, 2013: 56).

En algunes tradicions sueques, a més, el glosso freqüenta camins solitaris on s'han produït assassinats. Segons Håkan Lindh només a uns pocs quilòmetres al nord del seu poble natal a Halland, Escània hi ha una localitat on es va produir un assassinat durant un intent de robatori frustrat. En aquesta població i en el bosc proper s'haurien produït observacions del glosso.

Shuker esmenta la possibilitat que el glosso sigui un vestigi de

les primeres llegendes nòrdiques pertanyents a Gullinbursti⁶. En la mitologia escandinava és un verro de crim d'or—d'aquí el nom— forjat per un nan⁷ i que brilla en la foscor. També se'l coneix per Slidrugtanne «horribles ullals». Aquest és el senglar que tirava del carro del de Frey, déu de la fertilitat i del plaer. D'altra banda, a la província meridional de Blekinge hi ha una llegenda local que combina la tradició nòrdica amb el cristianisme, segons la qual cada any Sant Tomàs, armat amb una poderosa espasa, munta un glosso amansit durant la setmana de Nadal per alliberar la terra de les fatalment seductores donzelles-trol i altres éssers pagans malèvols, especialment durant la vigília de Sant Tomàs, el 21 de desembre.

A Escània hi ha un segon *grim*, anomenat *nattravnen* (corb nocturn). A Blekinge s'anomena *leharven*, sense que en aquest cas s'expliciti en el terme el sentit de nocturn. Segons Richard Svennson, un artista i aficionat a la zoologia fantàstica, aquesta criatura s'assembla a una bèstia alada, de color fosc, però sense plomatge i de vegades presentat com si tingués forma de pterodàctil.

A la nit, el *nattravnen* vola sobre el territori al qual està lligat com un grim. I si qualsevol penetra en el seu domini l'esperit tutelar no dubta a devorar-lo. Però aquesta no és l'única manera en què algú pot patir si veu aquesta entitat. Si se'l veu en vol passant per davant de la lluna, la il·luminació permet veure-li l'esquelet a través de la seva pell molt fina. Si això passa, l'observador és colpejat amb dolors agonitzants, cau greument malalt i vomita sang; de vegades fins i tot passant sang a la seva orina durant almenys una setmana. Així que s'ha d'evitar de totes totes la més mínima visió d'un *nattravnen*.

Segons Håkan, quan antigament una persona era assassinada i enterrada després en secret en una tomba oculta, s'havia d'introduir una estaca en el cadàver per evitar que el seu esperit venjatiu es materialitzés en una entitat sobrenatural. Un cop l'estaca de fusta quan l'estaca de fusta s'havia podrit, el seu esperit era alliberat, esdevenint un *nattravnen* que ràpidament alçava el vol a la recerca de l'assassí.

En casos com aquest, el *nattravnen* no sempre assumia la forma d'un ocell o pterodàctil. De vegades, es convertia en un esquelet embolicat en una capa de color negre, o fins i tot un esquelet humà amb un parell de grans ales, que feia un fort soroll mentre volava per l'aire,

encara que el *nattravnen* era generalment invisible. Si una persona sentia que s'apropava, el seu únic recurs era estirar-se cap per avall a terra –on tradicionalment la *nattravnen* no poden aterrar– i esperar que aquesta obscena entitat passés de llarg, perquè si s'acostava massa infligiria la malaltia i, fins i tot, la mort.

Notes

¹ Els apareguts són essencialment hostes de l'hivern, especialment del període de dotze dies entre Nadal, Cap d'Any i reis (Lecouteux 2009: 144-145).

² L'església o assemblea, «*church*» en anglès.

³ Dels esperits tutelars britànics es diu que gaudeixen tocant sorollosament les campanes de les esglésies. Poden aparèixer en forma de terribles gossos negres; o bé, en forma de persona, petita, deforme i de pell fosca (Arrowsmith 2009: 53). Les narracions sobre gossos negres es recullen gairebé a tots els comptats d'Anglaterra i en alguns indrets d'Escòcia, Gal·les i les Illes del Canal. Un dels casos més famosos és el de Cabell de Dartmoor (Devon), un caçador que va vendre la seva ànima al diable. Quan va morir el 1677 aparegueren gossos negres al voltant de la seva càmera funerària. La llegenda diu que el caçador fantasmal viatja amb gossos negres. El relat va inspirar Arthur Conan Doyle per a escriure la cèlebre narració *The Hound of the Baskerville* (El gos dels Baskerville, 1901-1902) (Barber; Barber 1988: 3). Els «church grim» apareixen en algunes històries de ficció. A *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban* (Harry Potter i el pres d'Azkaban, 1999, Sybill Trelawney, l'encasament efectiva professora d'endevinació, associa les fulles de té de Potter amb el Grim, el qual identifica com un gos negre que ronda els cementiris parroquials (*churchyard*).

⁴ A Dinamarca aquesta figura s'anomena kirkegrim danès i a Finlàndia Kirkonväki.

⁵ En singular *vættr*. També anomenats *wights*, són esperits de la natura de l'antiga religió nòrdica.

⁶ Gyllenborste en suec i en islandès Gullinburste.

⁷ A la mitologia nòrdica i a les literatures occidentals els nans són

coneguts com a hàbils artesans i ferrers de notable fama. Els nans de la mitologia i de les creences normàniques no han de ser identificats per la seva mida, perquè poden presentar alçaries diferents, de vegades la dels propis humans, i, fins i tot, canviar de forma amb algun tipus de metamorfosi. Lecouteux (1997: pàssim), aportant indicis gens menyspreables, ha suggerit que en realitat l'origen dels nans són els mals morts que s'arrosseguen penosament pel món subterrani i amenacen la vida i la salut dels homes. Contràriament, els elfs serien els bons morts, que garanteixen la fertilitat i el manteniment del cicle de la vida; i, que atenyen el paradís. Quan retornen per visitar els seus descendents, ho fan en forma de genis tutelars.

Jordi Ardanuy

Referències

- Nancy Arrowsmith (1978). *A Field Guide to the Little People. A curious journey into de hidden realm of Elves, Hobgoblins and other not so mythical creatures*. London: Pan. Edició original de 1977.
- Sally Barber; Chips Barber (1988). *Dark and Dastardly Dartmoor*. Exeter: Obelisk Publications.
- Sabine Baring-Gould (1879). «[A man in Horbury has lately seen “the Padfootit”»]. Nota a peu de pàgina a William Henderson, *Notes on the folk-lore of the northern counties of England and the borders*. London: Folk-lore Society; W. Satchell, Peyton and co, p. 274.
- Reimund Kvideland; Henning K. Sehmsdorf (1991). *Scandinavian Folk Belief and Legend*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Karl Shuker (2013). «Pigging out Christmas». *Fortean Times*, núm. 296 (gener), p. 55-57.
- Claude Lecouteux (1997). *Les Nains et les Elfes au Moyen-Age*. 2a ed. Paris: Imago.
- Claude Lecouteux (2009). *Fantômes et revenants au Moyen-Age*. 3a ed. Paris: Imago.
- Ruth Lyndell Tongue (1965). *Somerset Folklore*. London: Folk-Lore Society. (Country folklore series; 8).